

En toen ...

Trouw, 2 juli 2001

Slag bij de Somme

Koen Koch

Op de eerste dag van de slag bij de Somme, 1 juli 1916, sneuvelden van de honderdduizend Britse soldaten die over the top gingen, er 21 392 en raakten er 35 493 gewond, de meesten van hen in het eerste uur van de aanval. Nooit daarvoor en daarna heeft het Britse leger zulke verliezen geleden.

De gesneuvelden waren goeddeels de vrijwilligers van augustus 1914 die hier hun fatale vuurdoop ondergingen. In hun onschuldig enthousiasme hadden zij gehoor gegeven aan de oproep van minister van oorlog Kitchener, die zo dwingend met zijn wijsvinger had gezegd: *your country needs you*. Zij vormden samen met hun vrienden, buurtgenoten of collega's zogenaamde vrienden bataljons, *Pals Battalions*; winkelbedienden uit Newcastle, vissers uit Grimsby, trambestuurders uit Glasgow, buurtgenoten uit Liverpool en Manchester. Samen hadden zij zich aangemeld, samen doorliepen zij het trainingsprogramma, samen zouden zij vechten en samen zouden zij dus sneuvelen.

Het strijdplan van opperbevelhebber van Sir Douglas Haig was even eenvoudig als dodelijk. Een week lang zouden de Duitse versterkingen gebombardeerd worden, meer dan een miljoen granaten waren daarvoor beschikbaar. De verwachting was dat na dat bombardement de Duitse versterkingen vernietigd en de Duitse soldaten verpulverd zouden zijn. De Britse infanterie hoefde niets anders te doen dan in rustig wandeltempo schouder aan schouder door het niemandsland te trekken en de overgebleven Duitsers te liquideren of gevangen te nemen. In een triomfale galop zou dan de cavalerie door het gat in de Duitse verdedigingslinie voorwaarts stormen om de overwinning veilig te stellen.

Het liep anders. Het artilleriebombardement faalde, de Duitse versterkingen waren niet vernietigd. Toen om halfacht 's ochtends de Britten uit hun loopgraven kwamen, bemanden de Duitsers hun machinegeweren en maaiden de brede linies oprukkende soldaten neer, als koren op het veld. De meeste Britse bataljons van zo'n 800 man verloren meer dan de helft van hun sterkte. Door het systeem van de *Pals Battalions* werden tientallen gemeenschappen op één dag van hun

Het graf van W.P. Nevill.

echtgenoten, vaders en zonen beroofd. 1 juli 1916 blijft de zwartste dag uit de Britse geschiedenis.

In het zuidelijke deel van de Britse sector werd, bij wijze van uitzondering, wel

succes geboekt. De Achttiende Divisie van generaal Ivor Maxse veroverde volgens plan het dorp Montauban. Met dit succes is een van de meest bizarre verhalen van de Eerste Wereldoorlog verbonden. Het is het verhaal van de vier voetballen van Captain W.P. Nevill, compagniescommandant van het achtste bataljon East Surreys. Tijdens zijn laatste verlof in Engeland had 'Billy' Nevill vier voetballen gekocht, voor elk van zijn pelotons één. Aan het peloton, dat als eerste zijn bal in de Duitse loopgraven had gedribbeld, zou hij een prijs uitdelen.

Eén van de pelotons schreef op zijn voetbal: *The Great European Cup. The Final. East Surreys v Bavarians. Kick Off at Zero*. Er zijn twee verslagen van ooggetuigen. Soldaat Price beschrijft hoe tegen half acht een soldaat de borstwering beklom en een voetbal het niemandsland inschoot: Een goede trap, de bal steeg hoogop en zeilde mooi in de richting van de Duitse lijn. Dat leek het sein te zijn om aan te vallen. Soldaat Crude ziet hoe de East Surreys en de Queens over the top gaan: zingend en schreeuwend en de bal wordt naar elkaar toegeschopt. Inderdaad, tot in de Duitse loopgraven. Ten onrechte meent Crude overigens dat Nevill zelf één van de ballen wegschoot, en daarbij direct dodelijk getroffen werd. Nevill wandel-

de, zoals vele officieren die dag deden, met bestudeerde nonchalance rokend en grappenmakend door het niemandsland, totdat hij dichtbij het Duitse prikkeldraad dodelijk getroffen werd.

Het was niet de eerste keer dat soldaten achter een voetbal aan het niemandsland inrenden. De primeur had waarschijnlijk een bataljon van het achttiende *London Regiment* tijdens de slag bij Loos, september 1915. Daarna gebeurde het regelmatig. Op 1 juli 1916 renden niet alleen de East Surreys achter een bal aan, maar ook de winkelbedienden uit Newcastle. Dat was bij Thiëpval, zo'n tien kilometer noordelijker. Zij kwamen met zijn allen echter niet verder dan hun eigen borstwering.

Tegen de tragische achtergrond van het debacle van de eerste dag van slag bij de Somme, lichtte het lokale succes bij Montauban natuurlijk hevig op en daardoor ook zijn de voetballen van Captain Nevill legendarisch geworden. De Britse pers bejubelde het voorval, als symbool van Britse heldenmoed en sportiviteit. Men herinnerde zich weer Wellingtons uitspraak dat de slag bij Waterloo op de sportvelden van Eton gewonnen was. Daar zouden de Engelse jongelui moed, doorzettingsvermogen opofferingsgezindheid en sportivi-

teit hebben geleerd die Engeland uiteindelijk de overwinning zouden bezorgen. Oorlog werd gepresenteerd als het ultieme spel, dat net zoals voetbal en cricket met overgave en volgens de regels gespeeld moest worden: *Play up! play up! and play the game*.

Bijna honderd jaar later is het eenvoudig om deze opvatting over oorlog als een spel, dat volgens de regels van de sportiviteit gespeeld moest worden, als een verwerpelijk cynisme van de hand te wijzen. Captain Nevill kocht zijn ballen overigens niet omdat hij dacht dat oorlog een ander, verhevener soort voetbal was. Als beroepsmilitair wist hij wel beter. Maar hij was bezorgd over zijn manschappen die nog nooit eerder aan een aanval hadden deelgenomen. Misschien hoopte hij ze er zo van te overtuigen dat de aanval een *walkover* zou zijn. Misschien probeerde hij de doodsaangst al die soldaten toch moeten hebben gevoeld, te verlichten door hun aandacht te richten op dat hele gewone, dat hele vertrouwde van thuis dat die Engelse jongens kenden. Het trappen van een balletje in de straat, zaterdagmiddag naar het stadion voor de wedstrijd van de week. Nevill was misschien toch niet de arrogante cynicus, of de lolbroek voor wie zijn mede-officieren hem

hielden. Misschien wilde hij alleen maar de laatste uren van zijn soldaten, van wie hij wist dat er velen zouden sneuvelen, wat draaglijker maken.

Natuurlijk was het succes van de East Surreys niet veroorzaakt door Nevills voetballen. Dat had te maken met de effectiviteit van de Franse artillerie die hier de Britse aanval ondersteunde en met een minuscule voorbereiding, waarbij de aanval op nagebouwde stellingen was geoefend; factoren die elders jammerlijk ontbraken. Overigens vochten de East Surreys niet echt sportief. Ze namen maar weinig krijgsgevangenen (22). Ze hadden zich immers voorgenomen Duitsers te doden, zoals generaal Maxse hen opgedragen had. Tien minuten nadat het bataljonshoofdkwartier in het veroverde Montauban gevestigd was, arriveerde de lunch voor de officieren, koude tong en champagne (Heidsieck 1906). De East Surreys deden zichzelf nooit te kort.

In het National Army Museum en in het Queens Regiment Museum zijn nog twee van Nevills voetballen te bezichtigen. Nevill zelf ligt begraven op Carnoy Military Cemetery (rij E, nummer 28), enige honderden meters van de plaats waar zijn vier voetballen door het niemandsland vlogen.

... renden de soldaten achter een voetbal aan